

словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с. **11.** Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : закон України від 24 січ. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35. **12.** Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України : наказ МВС України від 24 верес. 2010 р. № 456 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 8. – Ст. 395. **13.** Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356. **14.** Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку : указ Президента України від 18 січ. 2001 р. № 20/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 3. – Ст. 58.

Определены основные элементы административно-правовых принципов деятельности криминальной милиции. Раскрыта сущность понятий «принципы», «задания», «функции» подразделений криминальной милиции. Осуществлена классификация основных направлений административной деятельности подразделений криминальной милиции.

The basic elements of administrative-legal principles of activity of criminal militia are determined. Essence of concepts «principles», «task», «function» of subdivisions of criminal militia opens up. Classification of basic directions of administrative activity of subdivisions of criminal militia is carried out.

УДК 351.74(477)

В. В. Писаренко

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ МВС УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ТА КОНТРОЛЮЮЧИМИ ОРГАНАМИ

Визначено сутність, види та правові засади взаємодії Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України з правоохоронними та контролюючими органами.

Становлення та розвиток суспільних відносин в умовах незалежної, правової, демократичної держави супроводжується безперервним розвитком і подальшим удосконаленням управлінських процесів у різних сферах життєдіяльності громадянського суспільства. На тлі нових економічних відносин різко зростає і неухильно прогресує кількість протиправних посягань у сфері економіки. У цьому контексті особливої ваги набувають питання, пов'язані з діяльністю державних органів у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Одним із центральних органів у вирішенні цих справ є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ МВС України).

Але досягнення означеної мети можливе лише за умов спільної діяльності різних правоохоронних підрозділів, повноваження, організація та форми діяльності яких у деяких випадках суттєво

відрізняються. Тому взаємодія правоохоронних органів між собою та з органами фінансового контролю завжди відіграла важливу роль у забезпеченні економічної безпеки держави. Шляхом об'єднання зусиль правоохоронних і контрольних органів підвищується результативність, ефективність і дієвість контрольної діяльності у боротьбі зі злочинами у сфері економіки.

Актуальність обраної теми зумовлена насамперед необхідністю всебічного вивчення сутності, видів та особливостей адміністративно-правового регулювання здійснення взаємодії між ДСБЕЗ МВС України та правоохоронними і контролюючими органами, оскільки зазначений інститут в умовах сьогодення набуває особливого значення щодо забезпечення економічної безпеки держави.

Слід зазначити, що у наукових дослідженнях з адміністративно-права проблеми взаємодії ДСБЕЗ МВС України з правоохоронними та контролюючими органами не набули достатнього ступеня вивченості. Предмет наукового пошуку складали як загальні проблеми правового регулювання діяльності правоохоронних органів, так і питання взаємодії останніх з органами місцевого самоврядування і населенням.

Таким чином, метою дослідження є визначення сутності, видів та особливостей взаємодії ДСБЕЗ МВС України із правоохоронними та контролюючими органами і вдосконалення правового регулювання останньої, що обумовлено як недостатньою теоретичною розробленістю, так і впливом цієї діяльності на формування ефективної системи забезпечення економічної безпеки держави.

Вивченню загальних проблем взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з правопорушеннями приділялась увага у працях Р. Г. Аксьонова, М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, О. В. Джафарової, Д. Г. Заброди, І. Д. Казанчук, О. В. Каревича, А. Т. Комзюка, Л. М. Корнієнка, А. М. Куліша, К. Б. Левченко, В. О. Мамюткіна, Н. П. Матюхіної, О. М. Музичука та інших вчених. Працями зазначених дослідників закладено основу наукового підходу до вивчення проблеми сутності, видів і правового регулювання порядку взаємодії з метою забезпечення економічної безпеки.

Для визначення змісту адміністративно-правового регулювання взаємодії необхідно дослідити насамперед зміст поняття «взаємодія», виходячи з аналізу теоретичних положень про сутність такої діяльності.

На думку укладачів Великого тлумачного словника сучасної української мови, взаємодія – це взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між «ким -, чим-небудь» [1, с. 85].

У філософії під взаємодією одні вчені розуміють процес опосередкованого або безпосереднього впливу соціальних об'єктів один на одного, у якому взаємодіючі сторони пов'язані циклічною причинною залежністю [2, с. 656], інші – єдність протилежностей, двобічний процес, у якому кожна із взаємодіючих сторін зумовлює іншу, виступає як причина і як наслідок [3, с. 64].

У науковій соціологічній літературі категорія «соціальна взаємодія» науковцями визначається як «система взаємообумовлених, взаємозалежних соціальних дій, у якій дія одного суб'єкта є і причиною, і наслідком дій іншого суб'єкта» [4, с. 57], або як система відносин і взаємовідносин між суб'єктами соціальної спільноти, що відображає у будь-якому соціальному явищі його сутність і структуру, зміст і форму, обумовлює логічну та історичну послідовність процесу розвитку [5, с. 80–81].

На думку П. Сорокіна, взаємодія є найпростішою моделлю соціальних явищ і процесів і можлива лише за таких умов: наявності двох або більшої кількості індивідів, котрі обумовлюють переживання та поведінку один одного; наявності актів, через які вони обумовлюють взаємні переживання та поступки; наявності провідників, що здійснюють передачу дії або подразнення від одного індивіда до іншого [6, с. 23–34].

Спираючись на вказани уявлення про взаємодію у філософському та соціологічному аспектах, можна зробити висновок, що, поперше, взаємодія є сукупністю взаємопов'язаних елементів, які діють і функціонують як щось єдине, цілісне, по-друге, взаємодія можлива у процесі діяльності двох або більше учасників.

Таким чином, під взаємодією у загальному вигляді необхідно розуміти процес, систему взаємоузгоджених, взаємозумовлених, взаємозалежних дій між двома або більше суб'єктами.

Огляд наукової юридичної літератури свідчить, що до сутності поняття «взаємодія» неодноразово зверталися вчені різних галузей юридичної науки.

В адміністративно-правовій літературі взаємодію традиційно розуміють як будь-яку узгоджену діяльність державних органів і громадських організацій щодо виконання спільних завдань [7, с. 144] або як діяльність, узгоджену між собою за цілями, місцем і часом, із раціональним розподілом наявних сил і засобів [8, с. 7].

В. Г. Кутушев під взаємодією розуміє засновану на законодавчих та підзаконних нормативних актах, узгоджену спільну діяльність органів внутрішніх справ, інших рівноправних, адміністративно незалежних один від одного органів і громадських організацій в інтересах досягнення загальних цілей забезпечення правопорядку [9, с. 64–65].

В. Т. Білоус визначає взаємодію як разове або багаторазове упродовж значного часу поєднання сил, засобів, методів податкової міліції, ОВС, СБУ, прокуратури, органів митного контролю для досягнення завдань швидкого і повного розкриття злочинів, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто скоїв злочин, був справедливо притягнутий до відповідальності та покараний [10, с. 159].

На думку В. Я. Малиновського, взаємодія є заснованою на законах і підзаконних актах, узгодженою за метою, часом та місцем діяльністю рівноправних структурних підрозділів і служб щодо

спільного розв'язання ними задач профілактики злочинів шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів, властивих цим органам [11, с. 38].

Зазвичай, розкриваючи зміст поняття «взаємодія», науковці виділяють наступні її суттєві ознаки:

- взаємодія полягає в узгодженні дій її суб'єктів за цілями, часом, місцем проведення, виконавцями і програмою;
- для взаємодії необхідна наявність не менше двох суб'єктів;
- під час взаємодії кожен із взаємодіючих суб'єктів (кожна із систем) діє у межах наданої законодавцем компетенції;
- суб'єктів взаємодії об'єднує єдина мета щодо виконання спільних завдань.

Окрім вищевказаних ознак, деякі автори також зазначають, що взаємодія можлива тільки між рівноправними, адміністративно незалежними один від одного структурними підрозділами.

На нашу думку, під взаємодією ДСБЕЗ МВС України з правоохоронними та контролюючими органами необхідно розуміти врегульовану переважно адміністративно-правовими нормами, погоджену за метою, часом та місцем діяльність організаційно самостійних суб'єктів, спрямовану на забезпечення якісного та ефективного виконання покладених на них завдань щодо забезпечення економічної безпеки України.

Що стосується видів взаємодії, то залежно від характеру виділяють кілька видів взаємодії, кожен з яких має свої особливості. Зокрема, взаємодію правоохоронних органів можна класифікувати за такими критеріями: 1) метою; 2) характером зв'язків; 3) способом вирішення завдань; 4) кількістю учасників; 5) часом і тривалістю спільних дій; 6) напрямками; 7) стосунком до системи правоохоронних органів; 8) ступенем конспірації або конфіденційності; 9) організаційно-правовою формою; 10) підставами виникнення; 11) спрямованістю функціонування [12]. Але, на нашу думку, особливого значення набуває класифікація взаємодії за суб'єктами її здійснення.

Автори монографії «Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів» за загальною редакцією А. Ф. Волобуєва в системі міжвидомчої взаємодії у боротьбі з економічними правопорушеннями виділяють два елементи:

1) правоохоронні органи, на які покладено завдання щодо виявлення, розслідування та профілактики економічних правопорушень (підрозділи прокуратури, МВС, СБУ, податкової міліції ДПС, а також підрозділи дізнання, митної служби, прикордонних військ, органів та установ виконання покарань);

а) спеціалізовані щодо боротьби саме з економічними правопорушеннями;

б) загальної спеціалізації щодо боротьби зі злочинністю;

2) контролюючі органи, які здійснюють функції виявлення та з'ясування економічної сутності правопорушень, у тому числі

злочинів (Рахункова палата, органи Державної контрольно-ревізійної служби, Державна податкова служба, Державна служба фінансового моніторингу, відповідні структури Антимонопольного комітету, Національного банку, Міністерства економічного розвитку і торгівлі; Міністерства аграрної політики та продовольства, відомчі контрольно-ревізійні підрозділи тощо) [13, с. 26].

У той же час О. Г. Кальман, проаналізувавши чинне законодавство, визначив перелік державних органів, які беруть участь у боротьбі з економічною злочинністю, розділивши їх на два види:

а) спеціальні державні органи, які в межах покладених на них повноважень безпосередньо здійснюють боротьбу з економічною злочинністю;

б) державні органи, які беруть участь або здійснюють певні функції боротьби з економічною злочинністю, в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

До першої групи, на думку автора, належать: спеціальні державні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України; державна служба боротьби з економічною злочинністю; спеціальні державні підрозділи Служби безпеки України; Управління по контррозвідувальному захисту економіки держави; спеціальні державні підрозділи Державної податкової адміністрації України.

До другої групи віднесені: Координаційний комітет по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією при Президенті України; органи внутрішніх справ і Служби безпеки України (крім спеціальних підрозділів); органи прокуратури України; органи і установи виконання покарань; митні органи і підрозділи Прикордонних військ України; органи Державної податкової служби України (крім спеціальних підрозділів); органи державної контрольно-ревізійної служби, включаючи й відомчі ревізійні підрозділи державних органів виконавчої влади; органи, що входять до структури Антимонопольного комітету та Національного банку України, а також інші кредитно-фінансові установи; органи, що входять до структури Фонду державного майна, Національного депозитарію та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку; відповідні органи і установи, що входять до структури Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України та деяких інших центральних і місцевих органів виконавчої влади [14, с. 271–272] (назви органів влади – станом на 22 березня 2012 р. – В. П.).

Згідно з п. 7 Постанови Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510 «Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю» [15], ДСБЕЗ МВС України здійснює свою діяльність у тісній взаємодії з іншими правоохоронними та фінансовими органами, а саме Державною податковою службою, Державною контрольно-ревізійною службою та засобами масової

інформації. Також з метою правового регулювання питань взаємодії щодо запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів в Україні 10 серпня 1994 р. було прийнято Інструкцію про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі зі злочинністю, яка була затверджена спільним наказом МВС, СБУ, Держкомітету у справах охорони державного кордону України, Державного митного комітету, Національної гвардії, Міні оборони та Міністерства юстиції України [16].

Але від часу прийняття зазначених нормативно-правових актів минуло близько 18 років, за цей час деякі органи були реорганізовані, деякі ліквідовані, деякі утворені, тому доцільно говорити про сукупність правоохоронних та контролюючих органів.

Враховуючи вищенаведені позиції, на нашу думку, взаємодію ДСБЕЗ МВС України з іншими правоохоронними органами щодо протидії правопорушенням у сфері економіки умовно можна поділити на внутрішню (в рамках органів та підрозділів МВС України) та зовнішню (правоохоронні органи, які мають повноваження, як основні, так і додаткові, щодо забезпечення економічної безпеки держави та мають законодавчо закріпленій статус правоохоронних), що ж стосується контролюючих органів, то взаємодія з ними може бути тільки зовнішньою.

Залежно від напрямків діяльності ДСБЕЗ МВС України можна виділити наступні види взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами, а саме: 1) взаємодія у сфері боротьби зі злочинами стосовно земельних відносин, приватизації, інфраструктури та в зовнішньоекономічній діяльності; 2) взаємодія у сфері боротьби зі злочинами в базових галузях економіки і на споживчому ринку; 3) взаємодія у сфері боротьби зі злочинами в бюджетній та кредитно-фінансовій сфері; 4) взаємодія у сфері незаконного посягання на фінансові ресурси та майнові права власників.

Як відомо, основу взаємодії складає обов'язок відповідних правоохоронних органів на основі закону брати участь у розкритті злочинів із виділенням для нього необхідних, специфічних для кожного органу джерел інформації, сил і засобів. Найчастіше це реалізується шляхом проведення спільних дій, спільного планування заходів з виявлення та розкриття злочинів, проведення спільного обговорення результатів діяльності на нарадах тощо. Таким чином, має реалізовуватись спільна мета боротьби з економічними правопорушеннями через правильне використання наявних сил і засобів різних підрозділів і служб.

Взаємодія підрозділів ДСБЕЗ МВС України з контролюючими органами є багатогранною та має свою специфіку. Так, підрозділи, які здійснюють боротьбу з економічною злочинністю, в установленому законом порядку взаємодіють з Міністерством фінансів України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Рахунковою палатою, Державною контрольно-ревізійною службою України, Державною службою фінансового моніторингу України.

Отже, взаємодія як правоохоронних, так і контролюючих органів в Україні у сфері боротьби з економічною злочинністю має велике значення, оскільки досягнення означеної мети можливе лише завдяки спільній діяльності різних державних органів, повноваження, організація та форми діяльності яких у деяких випадках суттєво відрізняються.

Список літератури: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. 2. Новейший философский словарь / [сост. А. А. Грицанов]. – М. : Изд. В. М. Скаун, 1998. – 896 с. 3. Філософський словник / [ред. В. І. Шишкарук]. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : УРЕ, 1986. – 800 с. 4. Соціологічна енциклопедія / [уклад. В. Г. Городяненко]. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с. 5. Введение в теорию государственно-правовой организации социальных систем / [Кубко Е. Б., Сиренко В. Ф., Крюков В. И. и др.] ; под ред. Е. Б. Кубко. – К. : Юриком, 1997. – 192 с. 6. Сорокин П. А. Система социологии : [у 2 т.] / П. А. Сорокин – М. : Наука, 1993. – Т. 1 : Социальная аналитика: учение о строении простейшего (родового) социального явления. – 447 с. 7. Звирбуль В. К. Деятельность прокуратуры по предупреждению преступности: научные основы / В. К. Звирбуль. – М. : Юрид. лит., 1971. – 165 с. 8. Веремеенко И. И. Взаимодействие милиции с добровольными народными дружинами / И. И. Веремеенко, Р. Г. Аксенов. – М. : Юрид. лит., 1975. – 86 с. 9. Кутушев В. Г. Теория и практика взаимодействия органов внутренних дел с другими государственными органами и общественностью в охране правопорядка : сб. труд. Акад. МВД СССР / В. Г. Кутушев. – М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1985. – С. 62–67. 10. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю : монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь : Акад. держ. подат. служби України, 2002. – 440 с. 11. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2003. – 576 с. 12. Економічна безпека : навч. посіб. / [О. С. Користін, О. І. Варантиновський, Л. В. Герасименко та ін.] ; за ред. О. М. Джужі. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учб. л-ри, 2010. – 368 с. 13. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / [А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. – Х. : Курсор, 2009. – 320 с. 14. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Кальман Олександр Григорович. – Х., 2004. – 433 с. 15. Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 1993 р. № 510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-93-п>. 16. Інструкція про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю : наказ МВС України, СБУ, Держ. ком. у справах охорони держ. кордону України, Держ. митного ком. України, Нац. гвардії України, М-ва оборони України, М-ва юстиції України від 10 серп. 1994 р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-94>.

Надійшла до редколегії 22.03.2012

Определены сущность, виды и правовые основы взаимодействия Государственной службы по борьбе с экономической преступностью МВД Украины с правоохранительными и контролирующими органами.

Essence, kinds and legal principles of co-operation of Government service of fight against economic criminality of Ministry of internal affairs of Ukraine with law enforcement and supervisory authorities are defined.

УДК [061.2:351.74](430+438)

О. С. Проневич

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ НАСЕЛЕННЯ У ЗДІЙСНЕННІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ТА ПОЛЬЩІ

Виявлено специфіку німецької та польської національних доктрин участі населення у здійсненні поліцейської діяльності, а також охарактеризовано стан організаційно-правового забезпечення функціонування квазіполіцейських інституцій.

Безумовним пріоритетом діяльності органів охорони правопорядку будь-якої країни є зміцнення безпеки в суспільстві. Комплексний характер вирішуваних завдань у сфері публічної безпеки передбачає консолідацію зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Ефективність поліцейської діяльності значною мірою залежить від наявності розвиненої нормативно-правової бази та збалансованих інституційних механізмів мобілізації зацікавлених суб'єктів до розбудови локальних систем безпеки. За цих умов імперативом є залучення населення до охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки. Станом на сьогодні сформовано усталені підходи до організації охорони правопорядку за участю громадян, які мають високий рівень правосвідомості та спроможні якісно виконувати окремі завдання щодо захисту життя і здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. В умовах модернізації Української держави нагальною необхідністю є урахування позитивного зарубіжного досвіду запровадження нових організаційних форм забезпечення правопорядку і надання населенню допомоги у виявленні та усуненні загроз для охоронюваного блага. Досить показовим і прийнятним для України у цьому відношенні є досвід Німеччини та Польщі, де створено належні умови для функціонування громадських формувань з охорони публічного порядку. У вітчизняній поліцейській інституції належної уваги дослідженню означеної проблеми не приділялося.

Метою статті є виявлення специфіки німецької та польської національних доктрин залучення населення до здійснення поліцейської діяльності, а також з'ясування стану організаційно-правового забезпечення функціонування квазіполіцейських інституцій.

Упродовж останнього десятиліття в Німеччині реалізується концепція «партнерство заради безпеки», що передбачає участь населення у здійсненні моніторингу стану публічної безпеки в